

Соколёнок

3/2021

май - июнь

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЧЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

ПУШКИНАН

ЙИКЪАР

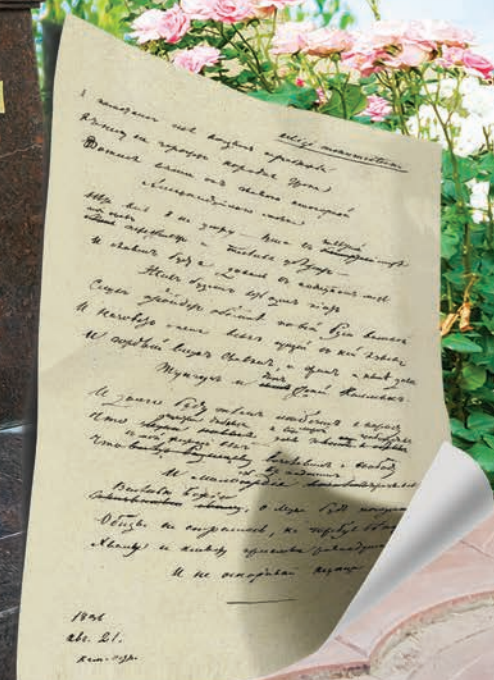
ДАГЪУСТАНДА

А.С. Пушкин

хайидалай инихъ

222 йис алатнава

Пушкин

Абдул Муталибов

***

Сагъламвилин саламар гваз алад вун,
Зи гьал гзаф хъсан я, лагъ дидедиз.
Азиз Ватан хуьнин рекъе ава зун,
Зун фронтда аслан я, лагъ дидедиз.

Са зун туш, лагъ, захъ гъич сан авачир къван
Юлдашар гала лагъ, зун хътин жаван.
Мягъкем хъунин карда абур чи Ватан
Гъарма сад са тарлан я, лагъ дидедиз.

Къуй алчахриз инихъ итим галай чIал
Чир хъурай, дуьньяда эркек авай чIал.
Яру къушун лагъай тIвар ала, лагъ, чал,
Зи рикI як туш, гьулдан я, лагъ дидедиз.

Чун Арбен Къардаш

Къве Вахни

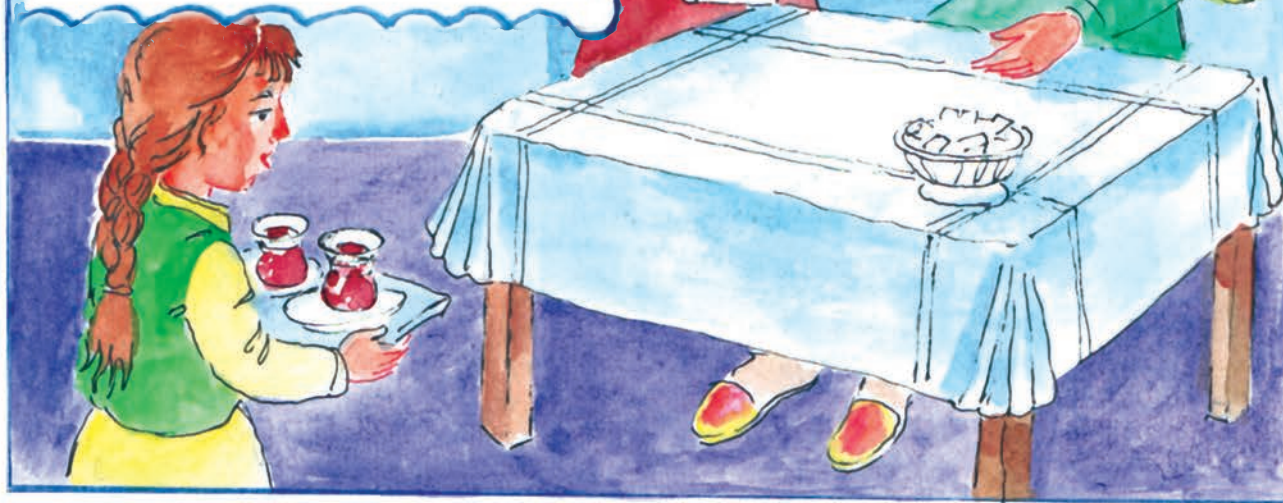
Чун къве вахни бадедин
Къве гъил я.
Чун къве вахни бадедин
Гуьгьул я.

Ктаб кІелда бадедиз
Са ваха.
Сада кІвалин ийида
КІвалахар.

Рапунихъ фад акалда
Сада гъал.
Садра къванни авур туш
Чна къал.

Тарсарай чун кІвенкІвева
Гъамиша.
Бадеди чаз ийида
Алхишар.

Чун къве вахни бадедин
Гуьгьул я.
Чун къве вахни бадедин
Къве гъил я.

Гъвечи Вахан Къеб

Зи гъвечи вах къепина
Амазва гъеле.
Мукъвал-мукъвал шехъда ам –
Фидач зи зегъле.

За эчяда вахан къеб,
Рахада адав,
Жуван нини вугуда
Къугъвала адав.

Къачуда за чинеба
Стхадин ктаб,
Гъеле келиз чидач заз
Багъа тир ктаб.

За зи вахаз ахъайда
Сикрекай махар,
Мадни вахав ахгатда
Ширин тир ахвар.

Бес я гила машинривни
Нинийрив зун къугъвай къван.
Бес я гила чехибур зав
Аялдив хъиз рахай къван.

Бес я гила Бег халудин
Рушарни за гатай къван.
Чхрадин чарх квахъиз, чинал
Зар бадени атай къван.

Бес я. Гила мектебдиз зун
Фида, тарсар келда за.
Вири чуру хесетрикай
Викегъдаказ хъелда за.

Мад садрани, са чавузни
Чурдач мукар къушарин.
Куъчейрани пад къада за
Бег халудин рушарин.

Шад жедайвал Зар бадедиз,
Чарх тукдалди элкъурдай,
Хун тийидай кларасдикай
Цийи чхра туклуурда.

Чекмечи

Ай чекмечи, чекмечи –
Сад я авай хуьре чи.

Хуьревай кван чекмеяр,
Руг акъудай чилерай,
Шумуд сефер алатна
Ви кьве зиринг гьилелай.

Шумул касдин – садра ваъ –
Сив кьакьунай хахулрив
Нур гуз туна, кварцив хьиз,
Къеле гайи яхулри.

На тубкIуьрай тIарамдиз
Башмакьрални чапатIрал
Ийизва гьа пехилвал
СтIурани Алкьвадрал.

Ви гьиликай хкатай
Гьар са чекме кьезил я,
Дуьз лугьзува инсанри:
Ви кьве гьилни кьизил я.

Ай чекмечи, чекмечи –
Сад я авай хуьре чи.

Гьич ви патав татай кас
Чи дерада амай туш.

Амма вичиз
Чекмеяр
АлукIдай вахт
Авайд туш?!

Ичерин Бере (повестдай чукар)

Абдуселим
Исмаилов

(Эвел алатай нумрайра ава)

Зуьрнечидин хциз кIвале кьарай атанач. Тади кваз чиниз яд яна, кьве патани сарар авай рекъиналди кьалин чIарарин мег са патал тухвана, ам вичин бацIи кьван шад ва зирек яз кьецел эхкьечIна. Зуьрнейрин сесер амачир магъледа виридалайни бахтлу айвандал вил вегъез акъвазна.

ИкIни адаз яргъалди кьарай атанач. РикIи давам ганач. Ам, хурай эхъечIиз кIанз, вичин иесидин вилера а дехъненан рушахъ галукъариз кIанз, теспачадик квай.

Зуьрнечидин хци бацIидик ашкьи кутаз, чкадал катдай, хкадариз кьац ийидай амалар кьалуриз эгечIна. И юзунрини рикIин секинвал тагай ада кьетIна:

– Эверда за Замирадиз. ТIвар кьуна эверда. БацIидихъ галаз санал кьугъваз ша лугъуда. ВацIуз, дегънедал тухуда за ам. Яраб кьведатIа? Вучиз кьведач кьван? За адаз зинни Чулаван чардах, садазни течир хамзар алай раг кьалурда. За адаз виини Ругъвахъ галай булахдин кьилелай фартар гьида...

Хиялрин куйтягъ тежер цIиргъ давамариз, виКегъдиз Абдулагъ бубадин гъаятдиз еримишзавай Зуьрнечидин хцин вилик бирдан Замира вич акъатна. Адан кьилел нур гудай чIехи пенцI галай, кьелечI лацу парчадин, пелени хъипи ракъинин цуькведин шикил авай кеп-

ка, тандал вили, цавун рангадин хътин булушка алай. Къакъан зангар метерал къван яру гуьлуьтри кевирнавай. Къвачерни лацу туфлийра авай.

Ви бацИдин тIвар гьикI я? – хабар къуна ада, къац ийиз кIанз, къулукъ къвачерал хкаж жез ахватавай бацИ вичив агатиз кичIез.

– Ваз кичIе жемир. Ам къугъвазвайди я, – цавув агакъай шадвал кваз жаваб гузва Зуьрнецидин хци.

– ТахъайтIа, вуна адал тIвар эцигнавачни?

– ТIвар? Нел? БацИдал? – мягътел жезва Зуьрнецидин хва. – БацИйрал тIварар жедайни яни? ТIварар жез, абур аялар яни?

– Конечно, жеда, – дамах къачуна Замиради.

– АкI ятIа, жуван тIвар це.

– Зи тIвар? Ви байИдиз? Гъагъа.., – дамахлу хъвер авуна руша. – ГьикI аквадайтIа ви бацИдиз зи тIвар.

– Ви тIвар ваъ, я руш, – регъуь хъана гададиз рушан вилик. – За лугъузва: зи бацИдиз тIвар вуна це.

– Гъа-гъа, – галачир хъвернамад Замиради.

– Вуна адаз гьихътин тIвар гуда?

– За-а? – вилер цавара къекъуьриз, эрчи гьил къилел къугъуриз, фикирлу хъана руш. – Заз чидач, – хълагъна ада халис хъвер галаз.

Зуьрнецидин хцизни хъвер атана. Абур къведни хъуьрез эгечIна. Чинебан тегъерда, вилерин кIаникай Замирадиз килигиз, хъуькъверилай гъуз авахъзавай

накъварни михъ тийиз хъуьрез, гададиз вичин патав гвай руш къужахламишиз, адан лацу, некIедин чар алай хътин цIалцIам хъуькъвер вичиз мукъва ийиз кIанзавай. Бирдан гададин вилер цавун ранг алай перем хкажнавай хурарал алкIана. Адан хиялар садлагъана цIрана, адаз абурухъай регъуь хъана. Гъавилай гададин хъверни регъуьвал квайди хъана.

Гадани руш акваз, бацИди вичин къугъунарни башламишна. Пудни санал, тарарик, руварикай руварик акатиз, вацIуз эвичIна.

ВацIа авайди са гъарай-вургъай тир. Гатун йикъан ракъини, хъуьтIуьн мехъерин шурва хъиз, чими авунвай дегънедин це хуьруьн аялар вири санал авайди хъиз тир.

Замирадин рикIел чпин шегъерда авай гъуьл хтана. Ада вичдахдихъ галаз фейи шегъердин пляж и вацIухъ галаз гекъигна.

– Зун аниз къведач, – къулукъди элкъвена Замира. – Гъа им яни куь пляж?

– Ша фин дегънедал къван, – лагъана Зуьрнецидин хци

– Ваъ, зун къведач.

– Вучиз къведач? Абур вири чи хуьруьн гадаяр я.

– Хъурай ман чи хуьруьн гадаяр. Заз чи хуьруьн гадаяр гьибур ятIа чизвани? Абурун арадарушар садни авач эхир? – Вичин вилик атана, тIиш винелди авуна килигзавай бацИдин къилин кIуквал чIарарикай хкиснавай гъвечIи крчарал гьил эцигзава Замиради. – Вагъ, ибур хъуьтуьлбур я хьи.

– Таза бацИдин крчар бес гьихьтинбур жедайди я?!

– Ана рушар вучиз авач-е? – хабар къазва Замиради.

– Рушар дегьнейрал фидайди яни? – хъуьрена Зуьрнечидин хва. – Им ваз шегьер туш гъа, – вичизни тИмил крарикай хабар авачирди чирна ада.

– Конечно, шегьер туш, – дамах къачуна мад Замиради.

– За шегьер я лугьузвани? Вун алад ви дустарин патав. Зун ви бацИдихъ галаз гъа инал ацукьда.

– БацИни захъ галаз къведайди я, шадвал ийизва Зуьрнечидин хци ва юкъ агъуз авуна дустунин далудай капаш чIугвазва. – Ам гьич садахъ галазни акъваздайди туш. Эгер хатадай амукъайтIани,

гъарайиз-гъарайиз зи патав къван хкведайди я. Яни, бацИ? Къа-ац!

Амма бацИди къацни авунач, я ам Зуьрнечидин хцин патавни акъвазнач. Ада, гададин тарифрикай регъуь хъайи тегьерда, фена вичин бицИ крчар хкиснавай къил вала-рик кутуна.

Зуьрнечидин хва, мад са келимани талагьна, дустарин патав физвацIуз эвичIна, Замира, вацIун рукавай хкатнавай къван аваз, гьадал ацукьна. Тарарин арадай къалин пешерикай аквазвай вацIун дегьне гуьзетзавай Замрадин патавни бацИ атанач. Ада, а патал хъиз фена, чIуру хтун таран хиле-лай пешер дадмишиз эгечIна.

Акуна Замирадиз, бацИди са-сад вичин бицИ кIуфуз атIуз

незвай пешерин арада хилерал емишарни ала. Замиради абур дадмишун кьетІна. БацІидиз вичин хел туна, ада маса хилелай патариз яр янавай гъвечІи хутарикай сад атІана тІуьна.

– Тъфу-у! Кислятина! – тІарвили гъарай акъуддай тегъерда лагъана руша. БацІи адаз килигна. Рушан амалри гъяз тагана, ада вичин кар давамарна.

Замиради мад са хат сиве туна. Амма сарар илис тавуна, ам сивин и патай а патаз, а патай и патаз акъудиз, вичин къванцел ахцукъна.

Аквазва Замирадаз, дегънедал алайбур вири чинар цавалдна и патяхъ килигзава. Гъеле цІепкъецІила амай садни галай Зуьрнечидин хва инихъди хквезва. БацІини, и кар къатІана, кІуф йигиндиз элкъуьриз аниз килигзава.

– АлукІа, кьей хва, ви шалварар, – тади кутазва Зуьрнечидин хци Чулавак. – ТахъайтІа, Замира хъелна хъфида.

– Па-агъ! – Акъваз жезва Чулав. – ХъфейтІа, хъфиди ман. На лугъузвай къван дамахар гвайди ятІа, адакай хъфин тавуна вучда? Хъфида ам, – дустунин чІалар ахъайна Чулава.

Зуьрнечидин хциз хъел къвезва. Элкъвена хтана, ада цІивинар гуьцІнавай хътин Чулаван гъил къуна ялзава:

– Ваз дамахар гвачир рушар гъина акурди я, кьей хва? – хъуьрезва Зуьрнечидин хва. – Гъахътин рушар жедайди яни? Фад ша, хъфида ам! Юзурзава ада Чулав алай чкадилай.

– Ме-е-е, – гъарайзавай бацИди, вилер Замирадал алаз. Гъана, дегънедал рахазвай Зуърнечидин хцин ван адан япаривни агакънава. Замира адал хъуърезва, бацИди мад сеферда гъарайзава: ме-е-е...

«Яраб ида низ эверзаватІа? – фикирзава Замиради. – Зун тек амукънавайди чиз, вичин дустуниз хъша лугъузва жал?»

– Баци-баци-баци-баци, – Зуърнечидин хцинни Чулаван сесер къекъвезва вацІун дереда.

БацІи кылелди чІугуна рукавай агъуз эвичІна.

– Вун Замирадин патавай вучиз катна, я бацІи? – гъарай гуз-

ва адаз Зуърнечидин хци. – Шегъердин руш текдиз тама туна, зи патав къведани? Ахмакъ бацІи, – крчар хкиснавай къилин кІукваз лапІаш вегъезва ада бацІидин. – Ам квахъайтІа, вуна вучда?

Жавабдиз бацІи къац ийиз гъазур жезва. На лугъуди, Зуърнечидин хци адаз вичихъ галаз кикІиз экъечІ лагъана, бацІидини адан теклиф къабулнава. Гагъ идал, гагъ адал фена, дустарикай садани вичин вилик къац авун патал гъилер къун тавурвиляй, ам вацІун цив агатна. Са шумад хупІ яд дадмишна, бацІиди гадайриз винелди хъфидай рехъ къалурзава.

Камаллу типіре рекъелай алатай рушар гъикі тамай акъуднайла, гъадакай хкет

Къвазва, къвазва, къвазва жив,
Чайгъунди чаз гузва къив,
Лацу жезва дугунар,
Гъуър къвезвай хъиз сафунай.

За, ацукъна иердиз,
Килигзава пенжердиз.
Лацу хъуьтлуь къвердавай
Синелай заз хъверзава.

За гъил адаз уф ийиз
Юзурзава члуф ийиз.
Мекъи хъанва хатадай,
Гила хъвазва за туьнт чай.

Кар къуна заз живеди
Патахъай зи буквардин.
Гъикі хъанатла лугъуда,
Жаваб жувал къачуда.

Хкведайла мектебдай,
Рикі ацлана метлебрай,
Жив акатна нек хътин
Лаз лампадин экв хътин.

Шадвал жагъай аялрин
Лув акатна хиялрик,
Башламишна авахъиз,
Гагъ живедик акахъиз.

Абур акваз хъуьрезвай,
Зун жув-жувал хквезвай.
Царцар гузва гъаятри,
Къван гуьцIай хъиз сумбатдин.

Акур чIавуз дуст рушар,
Худда туна за камар.
Гъатна рекъе пилтейрин,
Умудар кваз бегълейрик.

Ават хъана маргъалдиз,
Амукъда зун яргъалди,
Ина чанта квахъна зи,
Гуьгъуьлда циф гъахъна зи.

Имни тир сивел тамун,
Рехъ квахъна, куьлерик зун.
Къаргъади, заз пис ийиз,
Гъарайзава, кис тийиз.

КичIе жезва жизви заз,
Чин чIурзава за адаз.
Ахпа хъана дустар чун,
Рекъе гъатна рушар чун.

Дерейрани дуьзенра,
Гъекъ акъудиз беденрай,
Къугъвана чун, авахъна,
Квахъна чи гъам – хкахъна.

(КъатIама)

Урус чIалай элкъуьрайди З. Къафланов

Къуър

Паче

Зунни диде туьквендиз фена. Диде-ди лагъана: исятда за ваз са жибин ацІай къенфетар къачуда.

– Заз къенфетар кІандач, заз атІа лацу, япар яргъи къуър кІанда.

– Къуър за ваз зи иски палтудин пенцикай куьда, туькенда авайдини са яргъал халади квенвайди я, де аквади ваз, гъихътин къуър жедатІа.

Чун кІвализ хтана. Къенфетар къене павидло авайбур тир. Абур тІуьна зи сарар рувана, завай нянин хуьрекни нез хъхъанач.

Дидеди лагъана: «Вун ксус зи хва, экуьнахъ ви сарарни дуьз хъжеда, ваз хиве къур къуърни ви къвалав жеда». Зун ксана. Экуьнахъ, вилер ачухнамазди, зи рикІел къуър хтана. Диде кІвале авачир, ам кал ацаз фенвай. Пенжер ахъа тир. Пенжерда авай цукъ авай къапунин къулухъай заз къуър килигзавай. Адан вилер чапрасбур тир. Заз, катна фена къуър къаз кІан хъайила, ам зи, гъил галукънамаз, пенжердай гъаятдиз аватна. Зун шехъна. Зи ванцелди кІвализ нек авай бедрени къуърни гваз диде хтана: «Шехъмир, хва, ингъе ви къуър».

Исятда дидеди ваз некни гуда. Махпурдикай раснавай къуьрен далуда са шумуд тІекв авай спелар гамишдин чІарарикай раснавай. Зи чин акур дидеди лагъана:

– Пенжердай аватай къуьрел, хва, чІижер элкъвена, абуру адан далудиз хузар сухна, къуьрез тІар хъанва, ам гъилерал яхъ.

Заз къуьрен язух атана. Къуьрен вилел нагъв алай. Дидеди зи накъвар михъзавай, за къуьрен накъвар михъна. Къуьрен чапрас вилер, гъарма санихъ килигиз бахтлу тир. Хъурай вичиз махпурдикай раснавайди, гила зунни къуър дустар я.

Веси

Риваят

Пачче

Фад алатай девирда са
Адет авай лугьуда.
Дурбуц аял жедай масан
Са чиб авай далуда.

Юхсул аял, лап хайила
Дидедихъай атана,
Гадардалдай чархарилай,
Клусни язух татана.

Са сефер и векъи къарар
Чурай диде хъаналдай,
Лап сихилдин атГай къарай
Зайиф аял ханалдай.

Катна диде мичИ йифиз
Гатадалди рак вичин.
Гъатна рекъе дагълариз фир,
Хурув куърпе пак вичин.

Жкаж хъана рагариз тик,
Иви кВадриз дабандай.
Циф жуна тир, дарманни чиг,
Дидедин рикI клубандай.

Фена, фена, хъана бизар,
Ярхар хъана, ахварна.
Чехи рагъдин къуна хъиз тIвар,
Агъзарна, ялварна.

— Я чехи рагъ, вавай куърмек,
Зи баладин язух ша.
Дадмишнавач дидедин нек,
Кутунавач хурук за.

– Гъар дидедин куда жигер,
Асивилин гуж ятІа?
ЧурдачтІа на адет эгер,
Чун къвед санал пуч жеда.

Я варз, дуъа къабул ая,
Зун гъамуна вире хъиз.
Тамир на зун магърум хъана
Хвех квахънавай хъире хъиз.

Тажуб я рагъ, тажуб я варз
Адет чІурай дидедал.
Чешме яни, яни им вацІ,
Зарбдиз фейи гуънедай?

Диде лугъур дубнъя я им,
Авач лугъун дубз тежер.
Михъи рикІин дуъа я им,
Кваз такъуна физ тежер.

Пак я бала – уъмуърдин чиг,
Пагъливан хъуй, шикеста,
Чка гуда ахъайна рикІ
Вичин хурун къефесда.

Мягътел хъана акур кардал.
Лагъана: «Къуй гъакІ хъурай, –
Рагъни варзни са къарардал –
Дидедал чаз пак хъурай!»

***

Сихилдин къил – ийир-тийир,
Къуд патарал элкъвена.
Адет чІурай дидедихъ хуър
Чирагъар гваз къекъвена.

Гъа гила-мад къада лугъуз
КІам-шам амай легъзеда
Са раг вар хъиз хъана агъуз,
Чурна дагъдин мензера.

Клевна диде клеvна фена,
Чехи жезва балани.
Чи куърпедиз бакар хъана
Дагъдин векъ, яд, гъавани.

Чехи жезва гъвечли гада,
Циферикай лелеяр.
Хважамжамдин тангар галаз,
Дидедин хуш лай-лаяр:

Варз хъиз, цлийи хъуй,
Щегъ хъиз, дири хъуй,
Гъар хемисдиз зи бала
Са чипинин чехи хъуй!

Чехи жезва, диде я шад,
– Шукур хъуй вич гайидаз!
Чехи жезва, дерт амач мад,
Куъмек я вич хийидаз.

Гъуърчехъан я, са дагъдин цегъ
Къуьнел къуна хкизва.
Хъувун патал къулани цай
Са цлам хъиз са тар гъизва.

Япар къуна къуърер, сиклер
Валарикай хкудда.
Дагъдин вацлу къурла рекъер,
Абур клеvяй акъудда.

Тебиатдин къадирлу хва,
Чандиз къий вин – диридан.
Хайи чилиз хъана арха,
Эрчи гъил я виридан.

Чехи рагъни эркин хъанва,
Хъвер къалуриз жавандиз.

АцІай варзни секин хъанва,
Экв хъчириз тамамдиз.

Вахтар фена, диде кьуьзуь
Рекьидай вахт алуькна.
– Яб це, зи хва, весидиз зи
На зи патав ацукьна.

Хайи чилиз вафалу хьухь,
Ам ви пак тир макан я.
Уьмуьрдивай жерид туш тух,
Диде хьиз ам масан я.

Вун тар ятІа, дувул я чил,
Уьмуьр я ви гьакъини.
Рагъул яз чин килигмир гьич
Я вацраз, я ракъиниз.

Хкажа, хва, Чехи рагъдин
Килисаяр, мескенар.
КІватІ хьурай эл пак утагъриз,
ТІуьрай кьурбанд, бергенар.

За лагъай и крар вири
Рагъ, варз патал тІимил я.
Уьмуьрни я акъван куьруь,
Ахвариз фей са вил я.

ГьакІ ятІани, жуван чилел
Жув хьун патал иеси,
Дидед гафар на хуьх рикІел,
Къилиз акъуд зи веси.

***

Аял пучдай кубут амал
Чурайдини диде я.
Гьар дидедиз вичин аял
Экв я, вилин нине я.

Лацу чинар, чинар чІулав
Къекъуьнар чи къилихдин.
Туйкьуьл тарсни агакьна чав
Риваят яз тарихдин.

Шатсудови Исоев

Кап/завай руш

(НОВЕЛЛА)

Зун са классда санал кІел авур жуван дуст Хидирильясан кІвализ мугьман хъана. Нисинин вахт тир. Гурарай виниз айвандик хкаж хъайила, Хидирильясан кайвани Гевгьерахъ галаз гъвечІи хтул Гуьлуьзарани халичадал капІ ийизвай.

КапІ кутягъ хъана, жузун-качузун авурдалай гуьгъуьниз, за кІвалин иесидивай хабар къуна:

– И аялди вичин чІехи дидедихъ галаз ийизвайди гъакІан уюнар яни, тахъайтІа халисан капІ?

– Халисан капІ! – инанмишдиз жаваб гана Хидирильяса.

– Жеч, я стха! – къил элкъуьрна за. – КапІ авун патал капІун хейлин чІалар, гъилер чуьхуьнар ва маса адетар, къайдаяр авайди я эхир.

– Абур вири адаз вичин бадеди чирнава, – лагъана Хидирильяса чи вилик тІуьн гъизвай Гевгьер къалурна.

– Гуьлуьзараз капІунин чІаларилай гъейри маса дуьаярни чизва гъа! – тестикъна дустунин кайваниди. – Гила чи хтул Сад Аллагъдин камал тир пак Къуръан чириз алахънва.

– Астафируллагъ! – лагъана за шаклу яз. – Къуръан кІелун патал араб гъарфар чир хъун лазим я, инанмиш хъухъ, за гъафтеда араб чІал чирна. Ана са гъарф предложениедин сифте къиле, юкъва, эхирди ва къилди гъар жуьре ишлемишзавайди я. Арадай са къве гъафтени фенач, вири зи рикІелай алатна.

– Мумкин кар я, – хъуьрена Хидирильяс. – Вазни ахпа кагъул хъана, мад ам гъиле хкъунач. Аялар акІ туш, стха. Абурун зигъин, гъевес, къаст ма-

сад я. Чаз мектебда араб алфавит чирун къисмет хъанач. Гила ктабар анихъ амуькрай, гъакІ сурарин лакъанрал, мискІинрин кІвалерин цлара тунвай къванерал алай кхьинар, тарихар кІел тежез, чун къилин образование авай пешекарар, авамар хъиз, кІевера гъатзава.

Хидирильясгъахъ я. Адевираргъахътинбур хъана. Чи тахсир авач. ЧІехІи бубади дехъне капІ авур гъвечІи руш Гуьлуьзараз (ада 3-классда кІелзава) чи патав эверна.

– Ваз, зи руш, бадеди гъихътин дуьаяр чирнава? – хабар къуна ада. Къилел келегъадин яйлух алай курквачІ хътин биціи руша чаз са шумуд дуьа, атІузатІуз, везиндалди кІелна.

– Чан бала, йифиз ксудайла вуна гъихътин дуьа кІелзава? Суал гана за. Рушан элкъвей чиниз нур хъчена.

– Я ребби! – лагъана ада. – Зун жегъенемда жедай жазайрикай, сура гудай азабрикай, чан аламаз ва къейила къведай писвилерикай, татугай нагъакъанвилерикай, иблисди рекъай акъудуникай вуна хуьх! Аллагъдиз, Сад тир, вичелай гъейри масад авачир, вири алем халкъ авур, шукур хъуй!

Заз лугъудай гаф амуькнач Адан куркурдин сесини, гафарин гъейбатлувили зун мягътеларна ва кисарна. Хкведайла, за и къени пІини хътин рушаз ихътин чІал багъишна:

*КапІзавай руш я Гуьлуьзар,
Вич малаик, тІварцІеллай зар.
Сивер хуьзвай, тушиз бизар,
Маншаллагъ ваз, тахъуй назар!*

Намик Ферзалиев Мастан пси

Мастан пси, я Мастан!
Туш вун кѳецѳи, я Мастан!
Мез гуз жуван пацуз на,
Вахт акѳудда юкѳуз на!
Гишин жеда – кѳарагѳда,
«Мяу» ийиз гѳарайда.
Гѳатиз, кѳекѳвез кѳвачера,
Вун жеда лап бейчара.
Тух тир чѳавуз кѳудур жез,
Гвадариз, кул-кудур жез!
Бес я сафа ви кѳетѳив,
Вахце ам на бадедив.
Адахѳ кѳунар кѳве жуѳт я,
Хразвайди гуѳлуѳт я.
Кѳан жемир ваз тѳач завай,
Вечрен чрай кѳвач завай:
Хурхурмир югѳ-йиф вуна,
Неѳ жуваз са кѳиф кѳуна!

ДЯЛРИН КЪАТЛУНАР

Цициб-кака

– Я Мурад, ви кбилиз акьул мус кьведа, чан хва?

– Тарсар кIелайла, чан малим.

– Бес вучиз кIелзавч вуна тарсар?

– Акьул авачирвилай, чан малим.

– АкI хьайила, вуч авуна кIанда?

– А суалдиз гьелелиг садавайни жаваб гуз хьанвач, чан малим, «Цициб-кака» хьтин месела я ам, цициб тахьайла кака жезвач, кака тахьайла – цициб. Гьим сифте я, гьим ахпа – садавайни лугьуз жезвач.

ГЪЯР СА КІВАЛЕ СА АДЕТ

– Мурад, ваз кьил тукьІуьрун вуч ятІа чидани?

– Чида. Хуьре мехъер авайла, дидени, вахни гуьзгуьдин вилик кьил тукьІуьрна кІваляй экъечІзава.

– Вун авам я, тха, кьил мехъерик фидайла ваъ, мехъерикай хтай пакадин йикъуз тукьІуьр хъийизвайди я. Вични бубади. Дидедизин вахаз ам гъич герекни къвезвай кар туш.

– Ам куь кІвалин адет я жеди, чи кІвале чи адет ава, дуст кас.

– Чехи буба, – лугъузва Мурада, – вун кавал къачуна айвандик вучиз физва, ваз кІвале ксудай чка авачни?

– Зун сев я, чан хтул, кавални – зи магъара.

– АкІ ятІа зунни вахъ галаз кавалдик ксуда ви магъарада. Вун сев хъайила, зунни севрен хтул жезвачни?

Къез чидани? АЛАМАТДИН ТАР

Дуьньядин винел виридалайни къакъан тар гым я, ам гина ава? Чаз и суалдиз жаваб чида. Ахьтин тар Америкада, Калифорнияда ава. Адан тIвар къацу секвойя я. Адаз вучиз аламатдин тар лугъузва? Де, яб акала: а тарцин къакъанвилел 115, 61 метр ала, яцIувилелни 7 метр. Гекъигна лагъайтIа, адан къакъанвал 45 мертебадин кIвалерин къакъанвилел барабар я.

Сифте яз и зурба тарар 18-асирдин юкъвара сиягъатчи испанвийриз акуна. Абуру и тарциз индеецрин са тайифадин регъбер тир Секвойядин гъуьрметдай «Секвойя» тIвар гана. 1890-йисалай башламишна и тар гусударстводин гуьзчивилик кутунва, ам чпин ярж яз гысабзава.

Секвойя къуьд-гад къацу тар я. Адан заланвал 1000 тонндив агакъзава. Ихьтин тар санай масандиз тухун патал поездин 60 вагон герек жеда. Алимрин гысабунралди, секвойя 2500 йисуз яшалмиш жеда. Адаз са куьнихъайни кичIе туш: я къайи гарарихъай, я гъашаратрихъай. Мадни са аламатдин тереф: секвойя цIа кудач. Винел пада кана, чIулав хъайилани, са къадар вахт алатайла, а тар авай гьалдиз хкведа. Амма мекъивал адан къилин душман я, гзаф мекъи шартIара адавай дурум гуз жедач.

Секвойядикай инсанри гегъеншдиз менфят къачузва. Адан кIарасдикай телеграфдин столбар,

гимияр, челегар ва маса затIар гьарзурзава.

Секвойя Канадада, Мексикада, Великобританияда, Португалияда, Китайда, юкъван Азияда, Крымда ва гъакIни Къафкъаздани гьалтзава. Амма вичиз хас тушир шартIара адан къакъанвал Америкадин тамара экъечIзавай секвойядин къакъанвилел агакъзавач.

АЛИРЗА САИДОВ

Мишклялар

***

Лацу жеда, яруни,
Гала къацу чуруни,
Фидай чка базар я,
ТІварни вичин ... я.

***

Ухшар ава тупуниз,
Яд чІугунва руфуниз,
Битмишайди колхоз я,
ТІварни вичин ... я.

***

Гагъ хапладик кутада,
Гагъ пичина чрада,
Беден – крахмал алух я,
ТІварни вичин ... я.

***

Вич са кІвачел алайди,
Лацу пешер галайди,
Гъар са пешни – перем
я,
ТІварни вичин ... я.

***

Тама далдам ядайди,
Таран къабух хадайди,
КІуфни кІеви йиге я,
ТІварни вичин ... я.

***

Турез туш. Бес вуч я ам,
Магъ алайди куклушдал?
Лацу чилел цан цада,
Мани лугъуз кушкушдал.

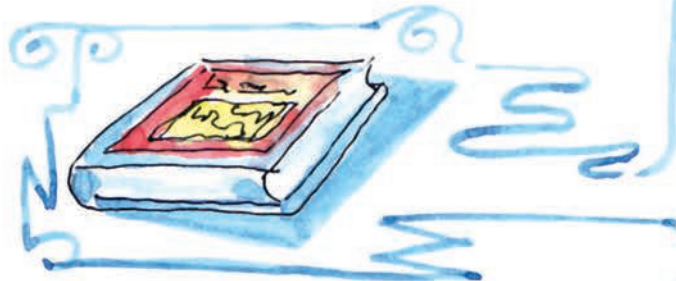
***

Цав туш. Амма хважамжам
Адан хурай аквада.
Алакьдайда хважамжам
Кьуна, шикил члугвада.

***

Чан алай туш. Амма ваз
Гуда ада насигъат,
Чан гъана ваз кълурда
Чил, инсанар, тлебиат.

***

Вич цуькверал ашукьди,
Гатфарихъ сес ачухди,
Жив кьвайила сефил я,
Тварни вичин ... я.

***

Рахадайбур синера,
Кьугъвадайбур шимера,
Месни дагъдин синер я,
Тварни чпин ... я.

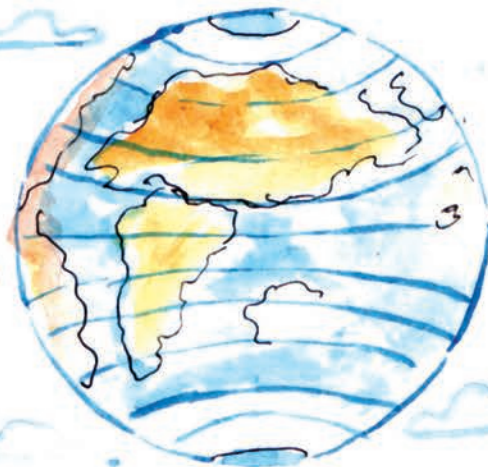
***

Лацу квалеле авайди,
Хъуьтуьл ипек галайди,
Клуфни гъвечли са риб я,
Тварни вичин ... я.

Чилин нефес

Чилин винел шегъерар, минараяр, къелеяр, мискIунар, муькъвер ва хейлин маса дараматар эцигнава. Чилин винелай газ тухудай турбаяр тухванва, кIаник лагъайтIа чIехи шегъерра метрояр кардик кутунва. Амма чил чан алай шеъ я, ада датIана нефес къачузва, къарагъиз ацукъ жезва. Им шак алай каряз амач. Экваторда ам лап 55 см виниз хкаж жез, агъуз эхвичIзава. Москов шегъердин куьчечяр, паркар, стадионар, яру майдан, Останкинодин башня, бульварар гъар са суткада 40 см къарагъиз ахцукъзава. Ибур вири метосферадин гъерекатдила аслу краар я. Аламатдин кар масад я: и чилин юзуну залзалади хъиз чуькIурзавач. Вучиз? Вучиз лагъайтIа чил секиндиз ва явашдиз вири санлай 6 сятда 40 сантиметрдин виниз ва агъуз жезва. Инсанри и кар гъиссзавач, абуруз чилин нефесдикай хабарни жезвач.

ЛАБИРИНТ

Соколёнок

ISSN №0206-7978

Кард

3/2021

май – июнь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

На обложке – фото Гаджикурбана Расулова
«Сестры Ханмурзаевы».

Формат 60x84 $\frac{1}{8}$.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,24.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 20.06.2021 г.
Тираж 587 экз.
Заказ № 896.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная